

**TYÖELÄMÄ- JA TASA-
ARVOVALIOKUNNAN LAUSUNTO
16/2009 vp**

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2010

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 18 päivänä syyskuuta 2009 lähettänyt valtiovarainvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi valtion talousarvioesityksen vuodelle 2010 (HE 138/2009 vp). Eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 3 momentin nojalla työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on päättänyt antaa toimialaansa koskevan lausunnon talousarvioesityksestä valtiovarainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- tutkimusjohtaja Heikki Räisänen, neuvotteleva virkamies Päivi Laatikainen, neuvotteleva virkamies Raija Saastamoinen, ylitarkastaja Sari Alho ja ylitarkastaja Liisa Winqvist, työ- ja elinkeinoministeriö
- apulaisosastopäällikkö Mikko Staff, hallitusneuvos Esko Salo, tasa-arvoneuvos Riitta Martikainen ja neuvotteleva virkamies Olli Hämäläinen, sosiaali- ja terveysministeriö
- turvapolitiikan ja kriisinhallintayksikön varapäällikkö Heli Kanerva, ulkoasiainministeriö

- pääsihteeri Hannele Varsa, tasa-arvoasiain neuvottelukunta
- projektipäällikkö Leini Sinervo, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
- pääjohtaja Harri Vainio, Työterveyslaitos
- erityisasiantuntija Erja Lindberg, Suomen Kuntaliitto
- ekonomisti Olli Koski, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- edunvalvontajohtaja Minna Helle, Akava ry
- asiantuntija Mikko Räsänen, Elinkeinoelämän keskusliitto EK
- johtaja Antti Neimela, Suomen Yrittäjät ry
- neuvottelupäällikkö Anne Mironen, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry
- puheenjohtaja Lea Karjalainen, Työttömien Valtakunnallinen Yhteistoimintajärjestö TVY ry
- toimitusjohtaja Marjukka Karttunen, Yrittäjien Keskusliitto ry
- varapuheenjohtaja Tom Kaisla, Perheyritysten liitto ry
- kehittämisspäällikkö Ellen Vogt, Valtakunnallinen työpajayhdistys ry TPY.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Viime laman virheitä ei ole varaa toistaa

Kokemukset viime vuosikymmenen alun lamasta ja avoimen työttömyyden nousun seurauksista ovat varoittavia. Kaikkia silloin työttömiksi

jääneitä ei ole vielä kukaan saatu kunnolla takaisin työmarkkinoille. Laman aikana työmarkkinoille tulevien kiinnittyminen työmarkkinoille on vaikeaa. Jo kuuden, nuorten kohdalla jopa kolmen kuukauden työttömyys voi johtaa negatiivisten työelämäkokemusten kasaantumiseen ja työelämän ulkopuolelle jääntiin.

Ikärakenteen muutos ja työvoimapulan uhka asettavat suuria haasteita työttömyyden ehkäisylle ja hoidolle. Kaikki työikäiset ja -kykyiset olisi välttämätöntä pitää mukana työmarkkinoilla, jotta heti taantumun päätyttyä pystytään vastaamaan väestön ikärakenteen muuttumisen ja työvoimapulan haasteisiin.

Työhallinnolla tulisi olla riittävästi henkilöstöä ja määrärahoja, jotta nuoret ja vastavalmistuneet sekä taantumun seurauksena työttömiksi jäävät pystytään työllistämään mahdollisimman nopeasti. Myös pitkäaikaistyöttömien työkunnon ylläpitämiseen, terveydenhuollon järjestämiseen ja osaamisen lisäämiseen tulisi löytyä voimavaroja taantumankin aikana.

Taantumun aikana ovat työpaikkojen vähenykset usein kohdistuneet yli 57-vuotiaisiin työntekijöihin. Monilla heistä olisi ollut työkykyä ja -halua jatkaa vielä vuosia työelämässä. Heidän saamisensa takaisin työelämään voi osoittautua ylivoimaiseksi, vaikka heidän työpaNSTaan kaivattaisiin kipeästi taantumun jälkeen.

Talous- ja työllisyyskehitys

Kotimarkkinat ratkaisevassa asemassa

Ulkomaankauppa on taantumun seurauksena vähentynyt selvästi. Suomi on riippuvaisempi ulkomaankaupasta kuin EU-maat keskimäärin, joten viennin romahdus on vaikuttanut merkittävästi Suomen talouteen. Kotimarkkinakysyntä on onneksi säilynyt melko tasaisena, mikä on vaimentanut viennin romahduksen vaikutuksia. Koska näkymät keskeisillä vientialoilla näyttävät edelleen heikoilta, on välttämätöntä pyrkiä ylläpitämään kotimaista kysyntää mahdollisimman voimakkaana.

Yksityinen kulutuskysyntä koostuu pääosin asumisesta, kiinteistöpalveluista, kaupasta, ravitsemuksesta ja elintarvikkeista, julkinen taas

hallinnosta, maanpuolustuksesta, koulutuksesta, terveydenhuollosta ja sosiaalipalveluista. Suomen talous on tällä hetkellä pitkälti näiden toimintojen varassa.

Elvyttävät toimenpiteet tulee jatkossakin kohdistaa yksityisen ja julkisen investointi- ja kulutuskysynnän ylläpitoon. Pienituloisten tulojen lisäys näkyy yleensä nopeasti kysynnän lisäyksenä. Esimerkiksi työttömyyskorvaukset ja muut sosiaalimenot menevät suoraan kulutukseen. Myös lisäresurssit aktiiviseen työvoimapolitiikkaan kasvattavat kysyntää ja vakauttavat taloutta samalla, kun ne edistävät työllisyyttä ja parantavat työmarkkinavalmiuksia.

Merkittävä vaikutus kulutuskysynnän kehittymiseen voi olla kuntien vaikeutuvalla taloustilanteella, joka näyttää johtavan veronkorotuksiin ja menojen leikkauksiin, millä on vaikutusta myös henkilöstöön. Viime laman aikana kunnissa tehty säästöt tulivat kalliiksi muun muassa henkilöstön sairastumisten, ennen aikaisten eläkkeiden ja syrjäytymiskehityksen muodossa.

Valtion tuottavuusohjelma ja talousarvioesitykseen sisältyvät säästöt eri laitosten toimintamenoissa ja valtionavuuissa merkitsevät julkisten työpaikkojen vähenemistä ja näkyvät määräraaikaisten työsuhteiden päättämisenä ja virkojen täyttämättä jättämisenä. Joillakin työpaikoilla supistusten toteuttaminen voi johtaa irtisanomisiinkin. Valtion työpaikkojen alueellistamisessa tulisi ottaa huomioon myös pienet paikkakunnat, joista valtion työpaikat ovat keskittämiskehityksen myötä vähentyneet.

Kiristynyt taloustilanne on lisännyt merkittävästi harmaata taloutta, mikä on vaikeuttanut entisestään rehellisesti toimivien yritysten kilpailutilannetta. Poliisin, veroviranomaisten ja työsuojelun yhteistoimintaa tulisikin lisätä ja toimintaresursseja vahvistaa, jotta harmaan talouden kasvu saataisiin pysähtymään.

Työttömyyden kehitys

Hallitus arvioi työttömyysasteen nousevan ensi vuonna 10,5 %:iin ja työttömien määrän 325 000:een. Elokuun 2009 lopussa työttömiä oli 270 000, joka on 74 000 enemmän kuin vuotta aiemmin. Lomautettuja oli 75 000. Nuorten ja

akateemisten työttömyys on kasvanut muita nopeammin. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työttömyys on lisääntynyt vuodessa yli 21 %:a ja alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden yli 30 %:a. Myös pitkäaikaistyöttömyys on kääntymässä kasvuun.

Naisten ja miesten työttömyydessä on merkittäviä eroja. Enemmistö työttömistä on miehiä. Naisten työttömyys kestää keskimäärin 30 % vähemmän aikaa kuin miesten.

Aktiivisen työvoimapolitiikan määrärahat

Työllistämis-, koulutus- ja erityistoimiin ehdotetaan 561 miljoonaa euroa, joka on 84 miljoonaa euroa enemmän kuin tämän vuoden varsinaisessa talousarviossa. Lisäresurssit suunnataan lähinnä työvoimakoulutukseen ja starttirahaan. Niiden käytössä painotetaan erityisesti nuoria, vastavalmistuneita, irtisanottuja ja akateemisia työttömiä. Valtionhallintoon työllistämisen kiintiötä esitetään nostettavaksi kuluva vuoden talousarvion enintään 1 200 henkilötyövuodesta enintään 1 840 henkilötyövuoteen, jotta voidaan työllistää ammatillisista oppilaitoksista ja korkeakouluista valmistuvia.

Työvoimakoulutuksen lisääminen on tarpeen, koska koulutuksella ylläpidetään työvoiman osaamista ja koulutukseen pääsee tällä hetkellä vain pieni osa pyrkijöistä. Kuitenkin myös suoran työllistämisen määrää tulisi lisätä, jotta esimerkiksi vastavalmistuneiden pääsyä työmarkkinoille pystyttäisiin helpottamaan.

Työtöntä kohden työllistämis-, koulutus- ja erityistoimien määrärahaa arvioidaan talousarvioesityksen lukujen perusteella olevan vuonna 2010 käytettävissä 1 720 euroa, kun vuonna 2008 sitä oli 2 540 euroa. Työttömyyden kasvu on ollut niin voimakasta, että on iso haaste tarjota työttömille riittävästi koulutusta, joka todella edistää työllistymistä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että aktiivisen työvoimapolitiikan määrärahasossa otetaan huomioon työttömyyden kehitys ja lisämäärärahat kohdennetaan nuoriin, vastavalmistuneisiin ja juuri työttömiksi

jääneisiin, jotta ehkäistään valumaa pitkäaikaistyöttömyyteen.

Heinäkuussa 2009 työllistämistukitoimenpiteissä oli yhteensä noin 68 500 henkilöä, kun vastaava luku vuotta aiemmin oli yli 70 000.

Aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteisiin on mahdollista käyttää myös ESR-rahoitusta. Vaikeutuneen talous- ja työllisyystilanteen hoitamiseksi TE-keskuksia on ohjattu käyttämään Manner-Suomen ESR-ohjelman varoja aiempaa tehostetummin työllisyyden hoitoon. Talouspoliittinen ministerivaliokunta päätti kesällä 2009, että työvoimapolitiittisten toimien rahoitukseen kohdennetaan Manner-Suomen ESR-ohjelman varoja 60 miljoonaa euroa. Näistä vaajaat 40 miljoonaa oli TE-keskuksille alkuvuodesta jaettua myöntämisvaltuutta, jonka käyttötarkoitusta muutettiin siten, että ne kohdennetaan tehostetusti ESR-ohjelman työvoimapolitiikkaosion toteutukseen. Tämän lisäksi kesän lisätalousarviossa budjetoitiin enakkoon myöhemmille ohjelmavuosille tarkoitettuja varoja runsaat 20 miljoonaa euroa, jotka päätettiin kohdentaa työvoimapolitiittisten toimien rahoitukseen. Saadun selvityksen mukaan TE-keskukset ovat käynnistäneet alkusyksynä uusia työvoimapolitiittisia hankkeita ja kasvattaneet olemassa olevien työvoimapolitiikan hankkeiden volyymeja. Toimintaa on tarkoitus jatkaa niin, että koko 60 miljoonaa saataisiin käytetyksi työvoimapolitiikan hoitoon kevääseen mennessä.

Julkisen sektorin osuutta palkkatuetun työn tarjoajana on 12 viime vuoden aikana vähennetty, samalla kun yksityisten ja kolmannen sektorin toimijoiden osuutta on lisätty. Erityisesti yhdistysten ja säätiöiden merkitys työllistäjinä on korostunut. Valiokunta pitää tärkeänä, että kolmannen sektorin toimijoiden edellytykset jatkaa ansiokasta työtään erityisesti vaikeimmin työllistävien työttömien työllistäjinä turvataan.

Työvoimapolitiikan kohdentamisessa tulisi ottaa huomioon naisten ja miesten työttömyyden erot. Miesten työttömyyden kestoja tulisi pyrkiä lyhentämään tehostamalla työnvälitystä ja tarjoamalla nykyistä enemmän miehille soveltuvia aktiivitoimenpiteitä. Koska miesvaltaisilla aloilla taantuma on syvä ja siihen liittyy pysy-

vää rakenteellista työpaikkojen menetystä, miesten hakeutumista uusille aloille tulee työvoimapalvelujen avulla erityisesti kannustaa.

Suomessa ei ole onnistuttu kovin hyvin hyödyntämään maahanmuuttajien työpanosta. Maahanmuuttajien kotouttamiseen, kieli- ja muuhun koulutukseen sekä työelämäyhteyksien parantamiseen, esimerkiksi työelämävalmennuksen avulla, tuleekin panostaa myös taantuman aikana. On tärkeää hyödyntää koulutettujen maahanmuuttajien osaaminen, ja siksi heidän ammattitaitonsa käyttöönsaaminen esim. Specima-hankkeiden avulla on tärkeää.

Työ- ja elinkeinotoimistojen henkilöresurssit

Talousarvioesityksen mukaan työ- ja elinkeinotoimistojen määrärahoja yhtäältä vähennetään tuottavuusohjelman takia 63 henkilötyövuoden verran ja toisaalta lisätään määräaikaaisesti muutosturvan laajennuksen vuoksi 120 henkilötyövuoden ja nuorten palvelujen turvaamiseksi 50 henkilötyövuoden verran. Näin ollen nettoliikelyksenä työ- ja elinkeinotoimistoihin saadaan määräaikaaisesti 107 henkilötyövuotta lisää.

Vuonna 2008 työ- ja elinkeinotoimistoissa oli toimintamenoilla palkattuja runsaan 2 800 henkilötyövuoden verran. Työ- ja elinkeinotoimistojen henkilöresursseihin esitetty 107 henkilötyövuoden määräaikainen lisäys vastaa vajaan 4 %:n lisäystä henkilöstön määrässä, jos vertailukohtana pidetään vuoden 2008 henkilöstömäärää. Lisäys ei ole kovin suuri, kun otetaan huomioon, että vuonna 2010 saattaa olla jopa 40 % enemmän työttömiä kuin vuonna 2008.

Työ- ja elinkeinotoimistojen toiminnan kehittämiseen ja riittävään resursointiin kannattaa panostaa. Tutkimusten mukaan työvoimapalvelujen tehokkuudella on hyvin merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Jos julkiseen työvoimapalveluun ilmoitetut työpaikat saataisiin täytettyä keskimäärin yhtä päivää nykyistä nopeammin, kasvaisi tuotannon arvo yli 50 miljoonaa euroa ja samalla säästyisi työmarkkinatukimenoja noin 19,5 miljoonaa euroa vuodessa. Ollakseen vaikuttavaa työvoimapalvelujen tulee olla yksilölli-

siä ja intensiivisiä, mikä edellyttää riittävää määrää osaavaa työvoimaa.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että työnvälityspalvelujen tehokkuus turvataan myös taantuman aikana.

Valiokunta esittää, että työ- ja elinkeinotoimistojen resurssitilannetta seurataan ja tarvittaessa lisätään määräaikaaisesti niiden henkilöstöä niin, että palvelutaso turvataan ja toimistoissa pystytään vastaamaan kasvavan asiakasmäärän tarpeisiin.

Nuorisotyöttömyyden lieventäminen ja nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen

Nuorisotyöttömyys on kasvanut viime syksystä lähtien. Elokuussa 2009 oli lähes 37 000 työtöntä nuorta työnhakijaa, mikä on 65 % enemmän kuin viime vuonna. Myös virta yli kolmen kuukauden työttömyyteen oli maaliskuussa 2009 kasvanut 15 %:sta 24 %:iin. Virallisten työttömyyslukujen lisäksi arvioidaan kokonaan palvelujärjestelmän ulkopuolella olevan noin 30 000 nuorta, jotka ovat ilman työ- tai koulutuspaikkaa.

Erityisesti työttömyys on kohdannut nuoria miehiä, joiden työttömyysprosentti oli maaliskuussa 2009 yli 29, kun se nuorilla naisilla oli 14.

Yhdestä syrjäytyneestä nuoresta arvioidaan aiheutuvan yhteiskunnalle yli miljoonan euron kustannukset, puhumattakaan syrjäytymisestä nuorelle itselleen ja hänen läheisilleen aiheutuvista inhimillisistä kärsimyksistä. Huoltosuhteen heiketessä jokaisen nuoren työpanos on välttämätön yhteiskunnan toimivuuden ja Suomen kilpailukyvyn turvaamiseksi. Nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen onkin myös hallituksen tavoitteena.

Talousarvioesityksessä esitetään nuorten ja vastavalmistuneiden tukemiseen yhteensä 50 miljoonan euron lisämäärärahaa, josta 33 miljoonaa euroa työ- ja elinkeinoministeriölle käytettäväksi mm. ohjaus- ja neuvontapalveluihin, työvoimapolitiittisen koulutukseen ja työpajoilla työllistämiseen. Nuorten ohjaus- ja neuvontapalvelujen järjestämiseen esitetään 2,5 miljoonan

euron lisäystä, jolla saadaan palkattua nuorten palveluun 50 määräaikaista työntekijää.

Nuorten ohjaus ja neuvonta vaatii henkilökohtaista palvelua, aikaa ja ammattitaitoa. Haasteena on järjestää asiantuntevaa opastusta yhä kasvavalle työttömien nuorten joukolle samanaikaisesti, kun tuottavuusohjelma vaatii työ- ja elinkeinotoimistoja karsimaan vakinaisia virkoja. Useissa työ- ja elinkeinotoimistoissa on lakautettu nuorten yksiköjä ja siirretty nuorten palvelut aikuisten palvelujen yhteyteen. Myös ajanvarauksesta on jouduttu usein luopumaan ja muuttamaan nuorten vastaanotto päivystysluonteiseksi.

Valiokunta pitää tärkeänä, että talousarvioesityksessä panostetaan erityisesti nuorten ja vastavalmistuneiden tukemiseen sekä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen. Valiokunta pitää tärkeänä, että tilannetta seurataan tarkasti ja osoitetaan tarvittaessa lisäbudjeteissa lisää resursseja nuorten työvoimapalvelujen turvaamiseen.

Nuorten työpajojen ja etsivän nuorisotyön yhteistyöllä on löydetty monia syrjäytymisuhan alaisia nuoria ja autettu heidät työ- ja koulutusmahdollisuuksien piiriin. Talousarvioesityksessä esitetään etsivää nuorisotyötä lisättäväksi. Valiokunta pitää esitystä tarpeellisena, mutta katsoo, että myös työpajatoiminnan rahoitusta tulee lisätä, jotta nuorille pystytään osoittamaan jatkotoimenpiteitä, joiden avulla he pääsevät alkuun koulutus- ja työurallaan. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan monet työpajat toimivat nyt kapasiteettinsa äärirajoilla eikä nuorten määrää voida lisätä, ellei laajenneta työpajan tiloja ja paranneta muita toimintaedellytyksiä.

Valiokunta esittää, että talousarvioon lisätään 2 miljoonaa euroa käytettäväksi nuorten työpajatoiminnan laajentamiseen.

Työllisyysperusteiset investoinnit

Työllisyysperusteisten investointien myöntämisvaltuudeksi esitetään 13 miljoonaa euroa, joka on 3,4 miljoonaa euroa vähemmän kuin kuluvan vuoden talousarviossa. Saadun selvityksen mukaan kuluvan vuoden lisätalousarvioissa

myönnetystä 13 miljoonan euron lisäyksestä on jäämässä käyttämättä määrärahoja, jotka voidaan käyttää ensi vuonna.

Valiokunta katsoo, että tässä taloudellisessa tilanteessa olisi perusteltua ohjata nyt esitettyä enemmän rahaa työllisyysperusteisiin investointeihin, joilla voidaan kriisipaikkakunnilla luoda korvaavia työpaikkoja rakennemuutoksen seurauksena menetettyjen tilalle. Valiokunta pitää välttämättömänä, että jatkossakin äkillisiin rakennemuutoksiin reagoidaan nopeasti lisätalousarvion yhteydessä korottamalla työllisyysperusteisten investointien määrärahoja.

Yksinyrittäjätuki ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen

Yksinyrittäjän on mahdollista saada avustusta ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen. Kokeilu alkoi vuonna 2007 muutamissa Pohjois- ja Itä-Suomen kunnissa. Sitä laajennettiin seuraavana vuonna niin, että se kattaa tällä hetkellä noin 160 kuntaa.

Kokeiluun oli vuoden 2008 talousarvion mukaan käytettävissä enintään 9,7 miljoonaa euroa. Tukea myönnettiin 460 yksinyrittäjälle yhteensä 5 miljoonaa euroa. Odotettua pienemmän kysynnän arvellaan johtuvan siitä, että tietoa tukimuodosta ei ole saatu levitettyä kaikkien yksinyrittäjien tietoon. Tukeen on vuoden 2009 talousarvion ja vuoden 2010 talousarvioesityksen mukaan käytettävissä myöntämisvaltuutta enintään 9,8 miljoonaa euroa.

Valiokunta katsoo, että yksinyrittäjien tukeminen avustamalla ensimmäisen työntekijän palkkaamisessa on kustannustehokas tapa edistää työllisyyttä. Samalla se tukee yksinyrittäjän jaksamista ja työhyvinvointia. Valiokunta pitää tärkeänä, että tuki laajennetaan koskemaan koko maata. Tuen muuttaminen valtakunnalliseksi helpottaa myös sitä koskevaa tiedotusta ja tukimuodon saamista yksinyrittäjien tietoon.

Valiokunta esittää, että yksinyrittäjätuki ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen laajennetaan koskemaan koko maata ja myöntämisvaltuutta lisätään vastaavasti.

Työsuojelu ja työterveys*Taantuma lisää työsuojelutoiminnan tarvetta*

Työsuojelupiirit esitetään yhdistettäväksi uusiin aluehallintovirastoihin ensi vuoden alussa. Valiokunta on uudistuksesta antamassaan lausunnossa (TyVL 12/2009 vp) korostanut, että uudistus ei saa vaarantaa työsuojelun riippumattomuutta eikä tehokkuutta.

Talouden taantuma on lisännyt harmaata taloutta ja ulkomaisen työvoiman väärinkäyttöä. Myös työsuojelutoiminnan tarve on lisääntynyt merkittävästi.

Talousarvioesityksessä esitetään työsuojelutoimintaan kohdistettavaksi 3,8 miljoonan euron leikkaukset, jotka liittyvät ns. työllisyysbudjetin rahoittamiseen. Muutos on tässä tilanteessa perusteltu, mutta on huolehdittava siitä, että työsuojelutoiminta ei vaarannu. Samalla valiokunta toistaa näkemyksensä työsuojelutoiminnan henkilöresurssien turvaamisesta.

Työterveyslaitos luo pohjaa uudelle nousulle

Työterveyslaitos tekee ensiarvoisen tärkeää tutkimus- ja kehitystyötä, jolla tuetaan työhyvinvointia ja työurien jatkamista. Sen tuottamaa tietoa ja asiantuntija-apua tarvitaan kipeästi, jotta Suomi selviytyy meneillään olevasta taantumasta mahdollisimman vähin vaurioin ja työelämässä osataan nostaa tuottavuutta keinoilla, jotka samanaikaisesti lisäävät työhyvinvointia ja parantavat ihmisten jaksamista työssä.

Talousarvioesityksessä esitetään Työterveyslaitoksen valtionapua vähennettäväksi pysyvästi noin 2 miljoonalla eurolla vuoteen 2009 verrattuna. Tämän seurauksena laitos joutuu tasapainottamaan talouttaan mm. henkilöstökuluja vähentämällä.

Valiokunta korostaa Työterveyslaitoksen työn merkitystä suomalaisen työelämän kehittäjänä ja pitää siihen kohdistuvaa valtionavun

leikkausta ongelmallisena. Samalla valiokunta toistaa aiemmissa lausunnoissaan (mm. TyVL 18/2008 vp) esittämänsä näkemykset valtion tuottavuusohjelman kohdentamisesta Työterveyslaitokseen.

Sukupuolivaikutusten arviointi

Valtiovarainministeriön määräyksessä toiminta- ja taloussuunnittelusta sekä kehys- ja talousarvioehdotusten laadinnasta veloitetaan sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen. Ministeriöiden tulee esittää pääluokkaperusteluissa yhteenvetotarkastelu sukupuolivaikutuksiltaan merkittävästä toiminnastaan.

Yhteenvetotarkastelua edellytettiin ensimmäistä kertaa vuoden 2007 talousarvioesityksessä. Tuolloin haasteeseen vastasivat sosiaali- ja terveysministeriö, työministeriö ja kauppa- ja teollisuusministeriö. Kuluven vuoden budjetissa jo puolet ministeriöistä nimesi hallinnonalaltaan konkreettisia sukupuolivaikutuksia, tasa-arvotavoitteita ja keinoja niiden saavuttamiseksi.

Vuoden 2010 talousarvioesityksessä kehitys näyttää edelleen menevän parempaan suuntaan. Joidenkin ministeriöiden kirjauksista kuitenkin näkyy, että perusteellista toiminnan tarkastelua sukupuolinäkökulmasta ei ole tehty.

Valiokunta pitää tärkeänä, että talousarvion laadinnan pohjaksi kaikissa ministeriöissä tarkastellaan sukupuolinäkökulmasta oman hallinnon toimintaa ja määrärahojen jakautumista sekä asetetaan konkreettisia tavoitteita tasa-arvon edistämiseksi oman hallinnon toiminnassa.

Lausunto

Lausuntonaan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 15 päivänä lokakuuta 2009

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Arto Satonen /kok	Jari Larikka /kok
vpj.	Jukka Gustafsson /sd	Markus Mustajärvi /vas
jäs.	Hannakaisa Heikkinen /kesk	Sanna Perkiö /kok
	Anna-Maja Henriksson /r	Paula Sihto /kesk
	Arja Karhuvaara /kok	Katja Taimela /sd
	Johanna Karimäki /vihr	Tarja Tallqvist /kd
	Merja Kuusisto /sd	Kimmo Tiilikainen /kesk
	Merja Kyllönen /vas	Jyrki Yrttiaho /vas.
	Esa Lahtela /sd	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ritva Bäckström.

ERIÄVÄ MIELIPIDE 1

Perustelut

Talousarvioesitys rakentuu hyvin epävarmoille oletuksille. Kansainvälisen talouden epävakaus heijastuu myös Suomeen monin tavoin. Vaikka taloudessa tapahtuisi nyt muutos parempaan, näkyy se työllisyyskehityksessä ja työttömyyden alenemisessa vasta vuoden, puolentoista päästä.

Työ- ja elinkeinoministeriön oman ennusteen (10/2009) mukaan työllisyysaste laskee ensi vuonna 67 prosenttiin ja työttömien määrä nousee 330 000:n tasolle. Samaan aikaan, kun työttömyys kasvaa, työllisten määrä vähenee liki sadantuhannen vuosivauhtia. Siksi määrätietoista elvytystä tulee jatkaa parantamalla veroratkaisuille pienituloisten asemaa, turvaamalla riittävä panostus työllisyystoimiin etenkin työ- ja elinkeinoministeriön sektorilla ja tukemalla kuntien taloutta. Viime laman aikana tehtyjä virheitä ei ole varaa toistaa.

Hallituksen epäoikeudenmukainen hyvätuloisille painottunut veroale tulee maksuun nyt. Veropohja on kaventunut ja verotuksen painopiste siirtynyt kuntatasolle ja välillisiin veroihin sekä palvelumaksuihin. Se kohtelee epäoikeudenmukaisesti kädestä suuhun elävää pienituloista kansalaista. Pienituloisille suunnatut huojennukset palautuvat välittömästi takaisin kierto. Sen sijaan hyvätuloiset eivät käytä veronalennuksia kulutukseen vaan varallisuutensa kartuttamiseen.

Valtion vastuuton veroalelinja johtaa rajuun velkaantumiseen. Jo ensi vuonna lisävelkaa otetaan kolmesta miljardista euroa, ja lyhyen ajan sisällä valtionvelka kaksinkertaistuu. Korkotason noustessa velanhoidot nousevat niin suuriksi, että talousarviossa ainoastaan kolmen pääluokan, valtiovarain-, opetus- sekä sosiaali- ja terveysministeriön, loppusumma on suurempi kuin velanhoidokustannukset.

Työllisyyden heikkeneminen ja yritysten kasvavat vaikeudet johtavat myös kunnallisveron ja yhteisöveron tuoton alenemiseen ja kuntatalouden nopeaan heikkenemiseen, koska menoke-

hykset määrittelevät kuntien perusrahoituksen tason aivan liian kireäksi. Se heikentää kuntien kykyä työllistää ja huolehtia hyvinvointipalveluista. Nyt kunnat valmistelevat leikkauslistoja, koska kunta-valtiosuhdetta ei ole kyetty vakauttamaan eikä kuntien taloudellista asemaa turvaamaan. Kuntasektori joutuu tulevaisuudessa entistä enemmän kilpailemaan työvoimastaan, joten nyt tehtävät leikkaukset kostaavat tulevaisuudessa.

Pahenevaan nuorisotyöttömyyteen täsmäläakeitä

Nuorten työttömyys pahenee keskimääräistä työttömyyttä nopeammin. Myös virta pitkäaikaistyöttömyyteen kasvaa. Varsinkin nuorten kohdalla tarvitaan nopeita ja massiivisia toimia, jotta uusia ikäluokkia ei syrjäydy työelämästä ja yhteiskunnasta. Nuorten työttömyyden kasvu on voimakkaasti sukupuolivalikoivaa, sillä nuorten miesten työttömyys on liki kaksinkertainen nuoriin naisiin verrattuna.

Hallituksen ilmoittama lisäpanostus nuorten työttömyyden torjuntaan on osin tyhjän päällä, sillä osa panostuksesta ilmoitetaan lisäyksenä, vaikka se ei sitä ole. Määräraha ei kasva, jos työmarkkinatuki maksetaan ns. passiivisen tuen sijasta aktiivisena tukena, jonka päälle lisätään ylläpitokorvaus. Todellinen lisäyksen on vain korotusosan suuruinen, eikä lisäyksiä pitäisi laskea työmarkkinatukea lainkaan.

Myös nuorten työpajat tarvitsevat lisätukea. Niiden avulla on kyetty tehokkaasti ja mielekkäästi löytämään nuorille koulutus- ja harjoittelumahdollisuuksia ja myös oikeaa palkkasuhteessa tehtävää työtä. Valiokunnan esittämä lisäpanostus kaksi miljoonaa euroa on riittämätön.

Työllisyyspoliittiset siirtomenot investointeihin riittämättömiä

Työllisyyspoliittisilla investoinneilla on saatu jälkeille sellaisia hankkeita, jotka ovat sysän-

neet liikkeelle muita investointeja ja kehittämisohjelmia. Panos-tuotossuhteeltaan oikein kohdistettu investointiavustus tuottaa kaikkein eniten ja luo ennen kaikkea pysyviä työpaikkoja. Investointiavustuksilla on kyetty laajentamaan ja monipuolistamaan elinkeinoelämää juuri niillä alueilla, joilla ongelma on yksityisen sektorin kapeus.

Talousarvioesityksessä työllisyysperusteisiin investointeihin tarkoitettu määräraha on aivan liian pieni. Yhdeksäntoista miljoonan euron määräraha pitäisi moninkertaistaa ja kohdistaa pysyvän massatyöttömyyden ja äkillisen rakennemuutoksen alueiden investointien tukemiseen sekä korvaavien työpaikkojen synnyttämiseen.

Työllistämis-, koulutus- ja erityistoimien määrärahaa korotettava

Suoriin, henkilöihin kohdistuviin toimiin talousarviossa on varattu 560 miljoonaa euroa. Taso on riittämätön, koska työtöntä kohden laskettu panostus laskee huomattavasti, niin kuin valio-kunnan lausunnossakin todetaan. Tällä hetkelläkin työvoimapolitiittisissa toimissa on yli tuhat henkeä vähemmän kuin vuosi sitten.

Alkuvuodesta hallitus teki kaksoisvirheen, kun se ei laatinut työllisyyslisäbudjettia keväällä vaan ilmoitti, että ESR-ohjelmista irrotetaan korvaavat määrarahat nopeasti. Kävi kuitenkin niin, että kesällä työ- ja elinkeinotoimistot eivät voineet tehdä päätöksiä, koska varmuutta määrärahojen riittävydestä ja saatavuudesta ei ollut. Tämäkin kaksoisvirhe kasasi paineita tulevalle vuodelle.

Viime vuonna kansallista työllisyysmäärärahaa jäi käyttämättä 60 miljoonaa euroa. Myös luvatut ESR-rahajat jäivät saamatta. Tässä työttömyystilanteessa näin suuret määrärahasäästöt ovat kestävämpiä ja osoittavat heikkoa johtajuutta työ- ja elinkeinoministeriöltä.

Työttömyyden aikaiseen perusturvaan tasokorotus

Hallituksen ohjelman johdantoluvun mukaan kansalaisten perusturva on vahvistettava. Suuri osa työttömistä elää peruspäivärahan tai työmarkkinatuen varassa. Kummankaan pääminis-

teri Vanhasen hallituksen aikana työttömyyden aikaiseen perusturvaan ei tule sentinkään tasokorotusta. Ei, vaikka työttömyys on suomalaisen köyhyyden suurin yksittäinen syy. Reaalisesti peruspäiväraha ja työmarkkinatuki eivät ole nousseet vuodesta 1995 käytännössä lainkaan.

Hallituksen valinnat syventävät köyhyyttä ja lisäävät syrjäytymistä. Siksi esitämme, että työttömyyden aikainen perusturva (peruspäiväraha ja työmarkkinatuki) korotetaan 700 euroon kuukaudessa. Se heijastuu myös ansiosidonnaisella työttömyysturvalla elävien tilanteeseen ja nostaa erityisesti osa-aikaisten ja pätkätyöntekijöiden työttömyysturvan tasoa.

Harmaan talouden torjuntaa tehostettava

Vaikeutuvasta työllisyystilanteesta huolimatta hallitus on lisäämässä ulkomaisen työvoiman käyttöä ilman, että luodaan järjestelmiä, joilla kyettäisiin varmistamaan, että ulkomaalaisiin työntekijöihin sovelletaan aina suomalaisia työehtoja.

EU:n alueelta Suomeen tulevien tuhansien vuokratyöntekijöiden työehdoissa ja kohtelussa rikotaan laajasti voimassaolevia työehtosopimuksia sekä työturvallisuutta ja työterveyshuoltoa koskevia säännöksiä. Kysymys on organisoidusta liiketoiminnasta, joka perustuu työehtojen polkemiselle ja ihmiskauppaa muistuttavalle hyväksikäytölle. Ulkomainen vuokratyövoima on myös verotuksen ulkopuolella ja suurelta osin harmaata taloutta. Työvoiman välittäjäyritysten taustalta on paljastunut yhteyksiä myös kansainväliseen talousrikollisuuteen.

Työperäisen maahanmuuton edistämisessä on keskeistä, että huolehditaan EU-alueelta tulevan vuokratyövoiman työehtojen valvonnasta ja valvontatehtävien riittävästä resursoinnista (työsuojelupiirit, poliisi, syyttäjälaitos) sekä harmaan talouden tehokkaasta torjunnasta. Myös kolmansista maista tulevien työntekijöiden työehtojen etukäteisvalvonta on tehtävä aukottomaksi.

Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunta suunnattujen resurssien tarve kasvaa rajat ylittävän työvoiman liikkuvuuden ja työpe-

räisen maahanmuuton lisääntyessä. Torjunta edellyttää määrärahalisäyksiä ja sen ohella myös muita toimia. Lisäksi tarvitaan lainsäädännön muutoksia ja ulkomaista työvoimaa käyttävien yritysten valvonnan tiukentamista.

Tarvitaankin tehokas toimenpideohjelma harmaan talouden torjumiseksi. Siinä keskeistä tulisi olla:

- tilaajan tai teettäjän velvoitteiden ja todellisen tilaajavastuun (mm. työsuuhdesaatavien suoritusvastuu laiminlyöntitilanteessa) vahvistaminen

- arvonlisäveron käännetty verovelvollisuus

- työmarkkinajärjestöjen kanne-oikeus

- luottamusmiesten ja henkilöstön edustajien valvonta-, tiedonsaanti-, neuvotteluoikeuksien ja työsuhdeturvan parantaminen

- ulkomaista vuokratyövoimaa käyttävien yritysten reaaliaikainen ilmoitusvelvollisuus henkilöstöstään verottajalle

- ulkomaisen työvoiman työehtojen tarkastusresurssien lisääminen työsuojelupiireissä

- työsuojeluviranomaisten ja verohallinnon kiinteä yhteistyö, tietojen vaihto ja molempuolinen, havaittujen laiminlyöntien omaaloitteinen ilmoittaminen.

Tilaajavastuulaki on osoittautunut puutteelliseksi, koska laki ei edellytä tilaajan tai teettäjän suoraa vastuuta alihankintaketjuun kuuluvan yrityksen laiminlyödessä työsuhteeseen liittyviä velvoitteitaan. Todellinen tilaajavastuu edellyttäisi myös taloudellista suoritusvastuuta alihankkijayrityksen laiminlyönnestä.

Ulkomaista vuokratyövoimaa käyttävät yritykset on veloitettava ilmoittamaan tiedot henkilöstöstään sekä palkoista toimitettavista ennakonpidätyksistä, lähdeveroista ja sosiaaliturvamaksuista reaaliajassa verohallinnolle. Tilaaja/pääurakoitsija/vuokratyövoiman käyttäjäyritys ja ulkomaisen työnantajan täällä oleva edustaja on asetettava vastuuseen verohallinnolle henkilöluettelon päivittämisestä ja tietojen todenperäisyydestä. Käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden käyttöönotto ei ole Suomessa edennyt, vaikka verojen maksamatta jättämisestä koi-

tuu valtion verotulojen menetyksen (yksinomaan rakennusosalalla n. 400—500 milj. euroa vuodessa) lisäksi rehellisesti toimiville yrityksille merkittävä kilpailuhaitta.

Käännetyllä verovelvollisuudella tarkoitetaan sitä, että aliurakoitsijan sijasta pääurakoitsija määrätään verovelvolliseksi alihankintapalvelujen myynnistä suoritettavasta verosta. Tämä on erityisen tärkeää siksi, että nykyään urakat muodostavat pitkiä ketjuja ja veron ja maksujen laiminlyöntiä esiintyy nimenomaan ketjujen loppupäässä. Käännettyyn arvonlisäverovelvollisuuteen on siirrytty useissa EU-maissa.

Tuottavuusohjelma pysäytettävä

Valtion tuottavuusohjelman nimellä kulkeva leikkauslista on perusteiltaan kestävä. Sillä ei lähtökohdiltaan ole mitään tekemistä tuottavuuden kanssa. Samaan aikaan, kun ministerit vaativat yksityisiltä yrityksiltä yhteiskuntavastuuta, valtio vähentää omia työpaikkojaan ja jopa irtisanoo työntekijöitä.

Tuottavuusohjelma vaikeuttaa erityisesti työ- ja elinkeinotoimistojen ja työsuojelutarkastajien työtä. Lisääntyvää työttömien samoin kuin vaikeammassa asemassa kamppailevien työnantajien joukkoa yrittää palvella aivan liian pieni työntekijämäärä. Vaikka määräaikaista työntekijöitä tilapäisesti lisätään, ei sillä tavalla kyetä paikkaamaan vajetta, joka syntyy tuottavuusohjelman supistusten vuoksi.

Työsuojelutarkastajien lakisääteiset valvontatehtävät lisääntyvät. Valvottavana on nyt jopa neljäkymmentä lakia ja sata asetusta. Valvontaresurssien tarve ei vähene vaan kasvaa merkittävästi. Vain työsuojelutarkastajilla on valtuudet valvoa ja tarkastaa ulkomaisen työvoiman työehtoja. Myös harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnassa työsuojelutarkastajilla on keskeinen rooli.

Työsuojelutarkastajien määrää ei tule vähentää vaan lisätä. Resurssien turvaaminen on välttämätöntä, jotta voidaan saavuttaa tavoite, jossa työpaikoille tehtäviä tarkastuksia lisätään 50 prosentilla vuoteen 2011 mennessä.

Työterveyslaitoksen resurssit

Työterveyslaitokseen kohdistettuja tuottavuusohjelman mukaisia vähennyssuunnitelmia ei tule toteuttaa. Hallituksen esittämät vähennykset painottuisivat juuri ulkopuolisen rahoituksen turvin laitoksessa tehtävään tutkimustoimintaan. Esitys on käsittämätön ja ristiriitainen: muita tutkimuslaitoksia ja yliopistoja nimenomaan kannustetaan lisäämään ulkopuolista rahoitusta. Ensi vuonna Työterveyslaitoksen valtionapuja esitetään vähennettäväksi kaksi miljoonaa euroa.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta totesi lausunnossaan (TyVL 18/2008 vp): "Valiokunta esittää, että tuottavuusohjelmaa muutetaan niin, että työsuojelutarkastajien määrään ei kohdisteta ylisuuria leikkauksia." Tämä kanta olisi eduskunnan syytä huomioida.

Matalapalkkatukikokeilu tulee keskeyttää

Tuoreen tutkimuksen mukaan matalapalkkatukikokeilu ei ole luonut käytännössä lainkaan uusia työpaikkoja. Vuosittain matalapalkkatukeen on varattu melkein sata miljoonaa euroa tarveharkinnatonta tukea ainoastaan kahden kriteerin perusteella: työntekijän tulee olla yli 54-vuotias ja hänelle maksettavan palkan tulee olla riittävän alhainen. Kokeilun aikana matalapalkkatukeen uhrataan melkein puoli miljardia euroa ilman mitään työllisyysvaikutuksia.

Matalapalkkatuki myös vääristää normaaleja palkkamekanismeja. Tutkimuksen mukaan kokeilussa mukana olleiden työntekijöiden palkka-kehitys oli heikompaa kuin vertailuryhmällä. Periaate, jossa valtio antaa huomattavaa tukea työnantajalle sillä perusteella, että työnantaja maksaa riittävän pientä palkkaa, on kestävä.

Kolmas sektori kantaa vastuuta valtion ja kuntien puolesta

Työvoimapolvelulakia uudistetaan parhaillaan. Kolmannen sektorin toimintaedellytykset uh-

kaavat kaventua oleellisesti 1.4.2010 voimaan tulevan muutoksen vuoksi. Jos edes osa yleishyödyllisistä ja voittoa tavoittelemattomista yhdistyksistä rinnastetaan yrityksiin ja ne pakotetaan noudattamaan julkisen tuen suhteen joko de minimis -menettelyä tai ryhmäpoikkeusasetusta, loppuu näiden yhdistysten työllistämistoiminta nopeasti.

Hallituksen olisi pitänyt hakea notifiointia, jotta nykyisen kaltainen työllistämistoiminta voisi jatkua. Joka tapauksessa on selvää, että Euroopan komission asetukset tai valtion tuesta annetut säädökset tai oletetut kilpailuvääristymät eivät pakota muokkaamaan kansallista lainsäädäntöä siihen suuntaan, mikä nyt on tavoitteena.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että momentille 32.30.51 lisätään 250 000 000 euroa työllistämis-, koulutus- ja erityistoimiin,

että momentille 32.30.64 työllisyysperusteisiin investointeihin lisätään 60 000 000 euroa,

että valtion tuottavuusohjelman nimellä kulkeva henkilöstön leikkauslista pysäytetään,

että työttömyyden aikainen perusturva (peruspäiväraha ja työmarkkinatuki) nostetaan 700 euron tasolle kuukaudessa,

että matalapalkkatukikokeilu keskeytetään ja säästyneet varat osoitetaan nuorten työllistämiseen ja

että valtiovarainvaliokunta muutoin ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 15 päivänä lokakuuta 2009

Markus Mustajärvi /vas
Merja Kyllönen /vas

Jyrki Yrttiaho /vas
Tarja Tallqvist /kd

ERIÄVÄ MIELIPIDE 2

Perustelut

Työttömyys on kasvussa kaikilla toimialoilla, mutta eniten teollisuudessa, kuljetusalalla ja rakentamisessa. Jopa terveydenhuollossa avoimien työpaikkojen määrä laskee. Viimeisten työllisyystilastojen mukaan työttömyys on noussut lähes 40 prosenttia viime vuodesta. Työttömiä työnhakijoita on työvoimatoimistoissa yli 74 000 henkeä enemmän kuin vuosi sitten, ja lomautettujen määrä on kasvanut voimakkaasti.

Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan työttömyys kasvaa ensi vuonna yli 11 prosenttiin. Ministeriön arvion mukaan työllisten määrä vähenee noin 90 000 hengellä vuonna 2009 ja noin 80 000 hengellä vuonna 2010.

Erityisen huolestuttava ilmiö on nuorisotyöttömyyden kasvu: viimeisten tilastojen mukaan nuorisotyöttömyys oli vuoden aikana kasvanut jo 65 prosenttia.

Huolimatta vakavasta tilanteesta työmarkkinoilla hallitus pitää työvoimapolitiikan määrärahat sillä tasolla kuin ne olivat hyvänä työllisyysvuotena eli vuonna 2008. Työ- ja elinkeinoministeriö arvioi työvoimapolitiikan aktiivitoimien piiriin pääsevien määrän vähenevän ensi vuonna merkittävästi. Työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä olevien määrä laskee ensi vuonna 20 prosenttiin. Vertailun vuoksi mainittakoon, että vuonna 2008 työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin sijoitettuna oli keskimäärin 28,8 prosenttia työttömistä. Taantumassa hallitus siis laiminlyö riittävät rakenteellisen työttömyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden kasvua ehkäisevät toimet.

Nuorisotyöttömyys on lisääntynyt erityisesti isoissa ja keskisuurissa kaupungeissa ja väkirikkailla alueilla. Nuorten, 15—24-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden määrä oli elokuun lopulla jo noin 37 000. Erityisesti nuorten miesten työttömyys on lisääntynyt; heistä oli työttöminä maaliskuussa 2009 yli 29 prosenttia (nuorten naisten työttömyysprosentti oli 14).

Virallisten työttömyyslukujen lisäksi kaikkien tilastojen ulkopuolella arvioidaan olevan

lähes 30 000 nuorta. Heistä useat elävät toimeentulotuen varassa, ilman ammattitutkintoa. On suuri vaara, että ulkopuolisuuden kokeminen ajaa nuoren lopullisesti työn ja koulutusuran ulkopuolelle. Työttömyyttä ja syrjäytymistä nuorten kohdalla on erityisen tärkeää ehkäistä, sillä työttömyys on nuorelle vakava riski myös mielenterveyden kannalta.

Nuorisotyöttömyyden kasvuun on riittävän voimakkaasti reagoitava ja tarjottava nuorille mahdollisuuksia työllistymistä edistävään tukeen ja neuvontaan. Hallituksen rahoitus työpaikkojen, etsivän työn, tukityöllistämisen ym. lisäämiseen on riittämätön. Hallitus ei kannata vastuita tuhansista ahdingossa olevista nuorista.

Tehokas työvoimapolitiikka edellyttää riittäviä henkilöstöresursseja

Työ- ja elinkeinotoimistojen henkilöstön määrä lisääntyy 107 henkilötyövuodella. Valiokunnan lausunnossakin kiinnitetään huomiota siihen, että TE-toimistojen henkilöstön määrä lisääntyy väliaikaisesti vain 4 prosenttia vuoteen 2008 verrattuna samaan aikaan, kun työttömyys saattaa lisääntyä jopa 40 prosenttia vuodesta 2008. Toisin kuin valiokunnan enemmistö, sosialidemokraatit pitävät tärkeänä esittää konkreettisia määrärahalisäyksiä työ- ja elinkeinotoimistojen henkilöstön palkkaamiseen.

Työmarkkinajärjestöjen välillä sovittu työttömyysturvan parannuksia sisältävä ns. sosiaaliturva on hankalaa saattaa ensi vuonna voimaan, jos työtön henkilö ei pääse aktivointitoimien piiriin.

Osana vaihtoehtobudjettiaan sosialidemokraatit esittävät lisäystä työvoimapolitiikan rahoitukseen. Erityisesti palkkatukimäärärahoja julkiselle ja järjestösektorille työllistämiseen on vaikeassa taloustilanteessa lisättävä.

Työvoimapolitiikkaan tarvitaan aitoa panostusta. Euroopan sosiaalirahaston varojen (ESR-varojen) käyttö työllistämisen hoitoon on EU-hallinnon vaatimusten takia hitaampaa ja hankalampaa kuin työllisyysvarojen, sillä em. hank-

keita varten tulee aina perustaa erillinen projekti, ja tähän kuluu aikaa. Varoitimme hallitusta tästä jo keväällä. ESR-varojen käyttö tulee tehdä joustavammaksi, mutta ennen kaikkea tarvitaan aitoa, uutta rahaa työttömyyden hoitoon.

On myös huolehdittava siitä, ettei uudesta Euroopan unionin työllisyystoimia koskevasta säädöksestä sisällytetä kansalliseen lainsäädäntöön sellaista tulkintaa, joka käytännössä lopettaa Suomessa valtion työllisyysvaroin toteutettavan työllistämisen yrityksissä ja järjestöissä.

Nuorten työllistämiseen uusia keinoja ja lisäresursseja

Nuoret työnhakijat tarvitsevat nimenomaan heille suunniteltuja ja suunnattuja palveluja ja erityisosaamista. Tarvitaan vähintään kolmen vuoden korvamerkitty toimintapaketti, jolla hoidetaan nuorisotyöttömyyttä. Paketilla lisättäisiin nuorten työharjoittelumahdollisuuksia, oppilaitosten aloituspaikkoja, tukityöllistämistä ja työvoimakoulutusta. Toimet suunniteltaisiin seututasolla yhdessä kuntien, oppilaitosten ja yritysten kanssa.

Jotta nuorille voidaan luoda työllistymis- ja koulutusmahdollisuuksia, on työllisyys- ja työvoimapolitiikan määrärahoja lisättävä 100 miljoonalla eurolla. On lisättävä nuorten tukityöllistämistä kuntiin, valtiolle ja järjestöihin. Nuorten mahdollisuuksia työvoimapolitiittiseen koulutukseen tulee lisätä ja monipuolistaa huomioiden esim. Suomen energia- ja ilmastopoliittiset tavoitteet. Ilmastonmuutoksen ehkäisyn ennustetaan synnyttävän tulevaisuudessa kymmeniätuhansia työpaikkoja.

TE-toimistoissa tulee olla erilliset yksiköt nuorille ja pienemmissä toimistoissa vähintään yksi nuorten asioihin erikoistunut ja heitä palveleva työvoimaneuvoja. Erityisesti on lisättävä työnantajayhteistyöhön ja ammatillisten oppilaitosten kanssa tehtävään yhteistyöhön käytettävissä olevia resursseja. Työ- ja elinkeinotoimistoihin tarvitaan erityisesti nuorille suunnattua työhönvalmentajapalvelua, jossa nuori saa esimerkiksi ammattiin valmistuttuaan ja tultuaan TE-toimiston asiakkaaksi yksilöllistä valmennusta työnhaun ja työllistymisen alkuaajan tuek-

si. Tutkimustulosten mukaan palvelun pitkäkestoisuus takaa tulosten pysyvyyden.

Nuorten palveluihin erikoistunutta henkilökuntaa työ- ja elinkeinotoimistoissa on lisättävä.

Etsivä työparitoiminta on osoittautunut tehokkaaksi keinoksi nuorten tavoittamisessa ja ohjaamisessa koulutukseen tai työuralle. Onkin positiivista, että etsivän työparitoiminnan määrärahoja lisätään. Kuitenkin työparien löytämien nuorten rekrytoiminen työpajoihin on ongelmallista monessa kunnassa työpajoista puuttuvien toimintaresurssien takia. Kunnista on kantautunut tietoja, joiden mukaan työpajatoimintaa ollaan supistamassa tai lakkauttamassa. Tällöin myös etsivän työparitoiminnan, työpajojen ja viranomaisten moniammatillisen yhteistyön hyvin alkaneet ja kehittyneet käytännöt ovat vaarassa.

Sosialidemokraatit vaativat työpajatoimintaan 3 miljoonan euron lisämäärärahaa. Myös etsivään työparitoimintaan on osoitettava lisää rahaa. Nuorten työpajatoiminta on myös syytä laakisäateistää ja etsivä työparitoiminta vakinaistaa.

Nuorten tasa-arvoisten koulutusmahdollisuuksien turvaamiseksi on myös käynnistettävä koulutusohjelma sellaisille nuorille, joille virallinen tutkintojärjestelmä ja luokkamuotoinen oppiminen ei sovi. Vaihtoehtoisten oppimisympäristöjen kehittämisohjelmassa voitaisiin kehittää monialaisena yhteistyönä työvaltaisten oppimisympäristöjen, työammattitutkintojen, tuettujen oppisopimusmallien ja osatutkintojen kokonaisuutta. Ohjelma toteutettaisiin kiinteässä yhteistyössä työnantajien ja työpajojen kanssa siten, että samalla kehitetään pysyvää työnetsijä- ja valmennuspalvelujärjestelmää niin osana TE-toimistoja kuin palveluntuottajilta ostettavaa palvelua.

Työllisyysperusteisten investointimäärärahojen lisääminen tarpeen

Työllisyyspoliittisilla investoinneilla on ollut suuria myönteisiä vaikutuksia elinkeinoelämän kehittämiseen varsinkin vaikeilla työttömyysalueilla ja rakennemuutospaikkakunnilla. Niiden avulla on rahoitettu lukuisia matkailu-, lii-

kenne- ja ympäristöhankkeita. Tuen avulla on edistetty tehokkaasti pysyvää työllistymistä ja monipuolistettu elinkeinorakennetta.

Hallitus esittää työllisyysperusteisten investointien myöntämisvaltuuksiin koko maassa 13 miljoonaa euroa, mikä on noin 3,4 miljoonaa euroa vähemmän kuin kuluvana vuonna. Huomioiden mm. metsäteollisuudessa meneillään oleva raju rakennemuutos on määrärahoja työllisyysperusteisiin investointeihin lisättävä merkittävästi. Esitämme momentille 30 miljoonan euron lisäystä.

Valtionhallinnon tuottavuusohjelma pysäytettävä

On nurinkurista, että hallitus vähentää tuottavuusohjelmallaan noin 10 000 työpaikkaa juuri syvimpinä työttömyysvuosina. Sinänsä tärkeät tuottavuustavoitteet alkavat myös sotia itseään vastaan silloin, kun henkilöstönäkökulma, laatu- ja vaikuttavuusnäkökulmat sekä rakenteet ja työprosessit jäävät panos-tuotossuhteen laskeamisen varjoon. Julkisella sektorilla henkilöstö muodostaa suurimman menoerän. Tämän "koneiston" optimaaliseen toimivuuteen on panostettava, ja se tapahtuu pitämällä huolta työoloista — ei kuormittamalla jäljelle jääviä työntekijöitä henkilökunnan määrän kaavamaisilla leikkauksilla.

Nyt tulee vahvistaa työllisyyttä. Tuottavuusohjelman toimeenpano on pysäytettävä.

Esimerkiksi vastikään perustetulta Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta (THL) vaaditaan jopa 110 henkilötyövuoden vähentämistä. Uudelle organisaatiolle pitää taata toimintaedellytykset, jotta se pystyy omaksumaan fuusion myötä laitokselle määritellyt tutkimus- ja kehittämistehtävät. Irtisanomisilla ei näitä toimintaedellytyksiä turvata.

Tuottavuusohjelman ohella Työterveyslaitoksen (TTL) valtionapu vähenee pysyvästi 2 miljoonalla eurolla vuoteen 2009 verrattuna. TTL joutuu tasapainottamaan talouttaan pääosin henkilöstökuluja vähentämällä. Tämä heikentää laitoksen toimintaedellytyksiä ja mahdollisuuksia edistää työntekijöiden työkyvyn säilymistä. Työelämän ja työterveyden kehittämisen hyödyt

näkyvät työvoiman paremman riittävyyden ja tuottavuuden kautta koko yhteiskunnan kilpailukyvyssä. Työhyvinvointia ja työkykyä suoraan tai välillisesti edistävien laitosten resurssien leikkaamisesta tulee pidättäytyä erityisesti nyt, kun laitosten panosta kipeästi tarvitaan.

Valtion tulee työnantajana huolehtia siitä, että työntekijöiden keskinäinen yhdenvertaisuus ja sukupuolten välinen tasa-arvo toteutuvat. Budjetissa on varattava valtionhallinnolle sekä kunnille riittävät määrärahat niin, ettei työnantaja syylisty palkkasyrjintään. Suomen laki kieltää perusteettomat määräaikaiset työsuhteet tai toimikeskustelut, joten valtion on toimittava tehokkaasti niiden estämiseksi.

Yhteistoimintalain uudistuksessa sovittua yhteistoiminta-asiamiehen viran perustamista koskeva hallituksen esitys on eduskunnan käsitellyssä. Viran perustamiseen on kuitenkin varattu määrärahaa vain puoleksi vuodeksi. Määrärahat tulee kaksinkertaistaa nykyisestä.

Työsuojelutarkastajia leikkausten sijasta lisättävä

Nykyhallitus aikoo jatkaa myös työsuojelupiirien henkilöstömäärän karsimista siitä huolimatta, että työsuojelun valvontaresurssien tarve kasvaa merkittävästi mm. työtapaturmien lisääntymisen ja ulkomaisen työvoiman määrän kasvun vuoksi. Työsuojeluhallinnon resursseja kartoitaneen työryhmän mukaan viranomaisaloitteisten työpaikkatarkastusten määrää pitää päinvastoin nostaa 50 prosentilla vuoteen 2011 mennessä. Työsuojelun resurssien karsiminen työelämän haasteiden lisääntyessä on paitsi vastuuton myös ristiriidassa Suomen ratifioimien kansainvälisten velvoitteiden kanssa. Hallituksen on luovuttava henkilöstövähennystavoitteistaan työsuojeluhallinnon alalla.

Työsuojelutarkastajien määrää tulee lisätä nykyisestä niin, että edellä mainittu tarkastusmäärien lisäämistavoite voidaan saavuttaa.

Työturvallisuuskeskuksen rekisterin mukaan vain noin 37 prosenttia työsuojelupäälliköistä on käynyt työsuojelun peruskurssin ja työsuojeluvaltuutetuista vain puolet. Työpaikoilla koko linjajohdon tulee ymmärtää työturvallisuuteen,

-terveyteen, työssä jaksamiseen sekä työhyvinvoinnin edistämiseen liittyvät periaatteet sekä oma vastuu. Myös tämä edellyttää kouluttautumista. Aina uudelleen erilaiset tutkimustulokset osoittavat johtamistavan ja esimiestyön laadun erittäin suuren merkityksen työntekijöiden työssä jaksamiselle. Esimerkiksi työsuojelua koskevia säännöksiä tulee kehittää näitä näkökohtia silmälläpitäen.

Kuntatalouden tasapaino työelämän näkökulmasta tärkeää

Hallitus laajentaa kuntien kuntouttavan työtoiminnan tarjoamisvelvollisuuden myös yli 25-vuotiaisiin pitkäaikaistyöttömiin, mutta ei varaa tätä varten kunnille riittävää rahoitusta. Kelan mukaan kuntouttavaan työtoimintaan oikeutetuksi tulee noin 50 000 henkilöä. Laman jatkues- sa pitkäaikaistyöttömien määrä on edelleen lisääntymässä. Kun laki velvoittaa myös asiakkaita osallistumaan työtoimintaan ja asettaa sanktioksi työmarkkinatuen katkaisemisen, saattaa asiakas jäädä kunnan toimeentulotuen varaan. Kunnille tulee siis joka tapauksessa lisäkuluja, vaikka kaikki palveluun oikeutetut eivät sitä käyttäisikään. Kuntouttava työtoiminta on vahvasti aliresursoitu aikana, jolloin sen tarve olisi suurin. Kuntouttavan työtoiminnan määrärahoja lisätään 8,5 miljoonalla eurolla, josta 2,1 miljoonaa euroa suunnataan velvoittavuuden ikärajan poistoon. Kunnille muutos aiheuttaa kuitenkin arviolta 180 miljoonan kustannukset. Tehtäviä laajennettaessa kuntien lisärahoitus on turvatta- va.

Myös kunnalliset työterveyshuollon palvelut ovat hankaluuksissa kuntien kroonisen sosiaali- ja terveydenhuollon resurssipulan takia. Samaan aikaan kun hallitus sanoo pyrkivänsä työurien pidentämiseen, se rapauttaa kuntataloutta ja ajaa alas julkisia sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluja. Toimivat julkiset terveyspalvelut sekä sosiaalipalvelut ovat kuitenkin olennainen työurien pidentämistä tukeva tekijä.

Kunta-alan palkkaneuvotteluissa vuonna 2007 tietyille työntekijäryhmille luvattiin järjestäytyneisyyden perusteella muita korkeammat palkankorotukset. Julkisen sektorin vastuulla on kuitenkin huolehtia siitä, että samasta ja samanarvoisesta työstä maksetaan samanlaista palkkaa. Hallituksen on kannettava tästä vastuu turvaamalla kunnille riittävä rahoitus.

Koulujen, sairaaloiden, vanhainkotien ja terveyskeskusten homevauriot tulee korjata terveysongelmien ehkäisemiseksi. Taantumassa korjausrakentaminen on myös tärkeä työllistäjä. Hallitus aikoo myöntää valtionavustusta kuntien korjaushankkeisiin ns. jälkirahoitteisena, aikaisintaan vuonna 2012. Tämä ei ole hyvää suhdannepolitiikkaa. Vaadimme kuntien investointi- ja korjausrakentamisen tuen korottamisen lisäksi tuen toteuttamista rakennusaikaisena rahoituksena.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 15 päivänä lokakuuta 2009

Jukka Gustafsson /sd
Merja Kuusisto /sd

Katja Taimela /sd
Esa Lahtela /sd